

Авторитетний контроль у бібліотеках України: визначення пріоритетів

16 травня 2014 р. у Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського (НБУВ) відбувся семінар «Створення авторитетних (нормативних) файлів імен осіб та назв установ і організацій у провідних бібліотеках України як засіб удосконалення доступу до наукової інформації», що проходив у рамках Всеукраїнського фестивалю науки. Його мета – обговорення стану авторитетного контролю у провідних бібліотеках України, визначення пріоритетів подальшої діяльності та посилення координації дій.

У роботі семінару взяли участь близько 40 фахівців з провідних бібліотек України: Національної наукової медичної бібліотеки України, Національної парламентської бібліотеки України, Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника, Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки Національної академії аграрних наук України, Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка, Національного університету «Києво-Могилянська академія», Державної науково-технічної бібліотеки України, Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського, Книжкової палати України ім. Івана Федорова, Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Відкрив семінар генеральний директор НБУВ, д-р іст. наук **В. І. Попик**. Він відзначив, що ство-

рення авторитетних файлів є актуальним завданням для провідних бібліотек країни, його вирішення потребує тісної співпраці, чіткої узгодженості дій. Доповідач висловив упевненість, що дане зібрання, з огляду на його високий представницький рівень, дасть змогу обмінятися теоретичними та практичними напрацюваннями бібліотек, окреслити конкретні шляхи вдосконалення цієї роботи.

У доповіді заввідділу НБУВ, д-р іст. наук **Н. В. Стрішенець** «Роль авторитетного / нормативного контролю в організації та доступі до інформації: необхідність координованого підходу» йшлося про нагальну потребу у вивченні та впровадженні світового і вітчизняного досвіду з цього питання, визначення ефективних шляхів подальшої співпраці. Доповідачка акцентувала увагу слухачів на існуючих у фаховій літературі визначеннях понять «авторитетний контроль» та «авторитетна робота», розкрила різні підходи до створення авторитетних записів у бібліотеках світу. Було зазначено, що авторитетний контроль, постійне відстеження і підтримання у процесі каталогізації послідовних форм заголовків (точок доступу), інших елементів бібліографічного опису, показ зв'язків між основною, стандартизованою, авторитетною їх формою та іншими відомими варіантами, поширюється на прізвища авторів, назви установ і організацій (колективні автори), уніфіковані

назви, назви серій, предметні рубрики, географічні назви.

Н. В. Стрішенець наголосила, що завданням семінару є обговорення питань створення авторитетних файлів на індивідуальних та колективних авторів. Вона звернула увагу присутніх на те, що провідні бібліотеки світу в ході створення авторитетного запису керуються принципом «книга в руках», тоді як деякі українські книгозбірні часом ідуть від зворотного – створюють авторитетні записи, котрі у майбутньому можуть і не знадобитися, наприклад на осіб, які припинили творчу діяльність. Доповідачка відзначила характерну тенденцію останніх років – інтернаціоналізацію авторитетних записів для використання національними бібліотеками різних країн уніфікованих авторитетних даних та участь бібліотек у Віртуальному міжнародному авторитетному файлі (Virtual International Authority File, VIAF), який об'єднує існуючі національні авторитетні файли.

Провідний науковий співробітник НБУВ, канд. іст. наук **І. П. Антоненко** у своєму виступі «Створення баз даних авторитетних записів імен осіб та найменувань установ і організацій у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського» наголосила, що авторитетний контроль є невід'ємною складовою електронного каталогу як засіб підвищення ефективності бібліографічного контролю у забезпеченні доступу до бібліотечно-інформаційних ресурсів.

Згідно з документами ЮНЕСКО та ІФЛА, відзначила доповідачка, відповідальність за створення авторитетних файлів несе національна бібліотека країни. Саме вона отримує обов'язковий примірник документів і може забезпечити повноту охоплення об'єктів авторитетного контролю. Зважаючи на той факт, що в Україні вісім національних бібліотек, кожна з них, переконана **І. П. Антоненко**, могла б узяти на себе відповідальність за створення авторитетних записів на імена осіб і найменування організацій відповідної галузі. Тому одним із нагальних завдань провідних вітчизняних бібліотек є розроблення єдиної стратегії створення національних авторитетних файлів України та поглиблення співпраці з цих питань.

Для налагодження корпоративної роботи зі створення національних авторитетних файлів доповідачка запропонувала розробити єдину методику такої діяльності. Вона має містити рекомендації щодо правил формування точок доступу, ви-

мог до коректного застосування комунікативних форматів, обов'язкового набору полів та способів їх наповнення. Відштовхуючись від досвіду роботи, **І. П. Антоненко** обґрунтувала доцільність розгляду методики у взаємозв'язку із засобами програмного забезпечення АБІС, оскільки саме вони забезпечують управління точками доступу авторитетних записів і ведення пошуку як у локальному електронному каталозі, так і веб-середовищі.

З великою увагою присутні дистанційно прослухали презентацію «Авторитетний файл Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника: етапи формування», підготовлену колективом авторів: директором Інституту сучасних інформаційно-бібліотечних технологій, канд. іст. наук **Т. Б. Паславським**, заввідділу ЛННБ ім. В. Стефаника **О. І. Бутитером**, мол. науковими співробітниками ЛННБ ім. В. Стефаника **Ю. І. Козидрою** і **Н. В. Кондур**. Як повідомили автори презентації, у ЛННБ ім. В. Стефаника створення авторитетних записів імен осіб у форматі MARC21 започаткували у 2009 р., одночасно з впровадженням інтегрованої бібліотечної системи Aleph 500. І на сьогодні вже пройдено кілька етапів цієї роботи.

Перший етап (2009 р.) – це набуття досвіду ведення авторитетного контролю та визначення вибору усталеного заголовку імені автора. На другому етапі (2010 р.) продовжувалося наповнення авторитетної бази даних за початковим шаблоном, частина записів доповнювалася новими полями (блок біографічної інформації). Третій етап (2011–2012 рр.) характеризувався розширенням нормативного запису за рахунок блоку біографічних відомостей та транслітерованої форми імені автора як одного з неусталених заголовків. Починаючи з 2013 р. (четвертий етап), блок біографічних відомостей нормативного запису доповнено інформацією про сферу діяльності автора. Функція заміни заголовків стає обов'язковою для всіх поточних нормативних записів. На даному етапі авторитетна робота набуває прикладного характеру та відчутних масштабів.

Доповідачі відзначили, що всі етапи пройдено у надзвичайно стислі терміни, впродовж п'яти років у ЛННБ України ім. В. Стефаника створено основу авторитетного файлу «Індивідуальний автор», котрий налічує понад 25 тис. авторитетних записів. Проведено серйозну інформаційно-пошукову роботу, напрацьовано основні організаційно-

методичні та концептуально-технологічні підходи до авторитетного контролю.

Доповідь гол. бібліотекаря ХДНБ ім. В. Г. Короленка **Л. В. Науменко** «Авторитетний файл колективного автора: особливості його формування та використання у Харківській державній науковій бібліотеці ім. В. Г. Короленка» була присвячена досвіду книгозбірні зі створення спочатку картотеки, а згодом авторитетного файла колективного автора (АФКА). Вона зазначила, що робота з колективним автором у Бібліотеці ведеться майже 40 років. У 1976 р. розпочалося створення авторитетної картотеки «Покажчик заголовків колективного автора» (ПЗКА), яка згодом стала розгалуженим довідковим апаратом для встановлення заголовка назви колективу. Довідковий апарат забезпечував єдність методичних рішень під час бібліографічного опрацювання і формування комплексів колективного автора.

Формування електронного авторитетного файла колективного автора у ХДНБ ім. В. Г. Короленка розпочалося у 2002 р., після придбання програми ІРБІС (версія 2002.2), якою передбачалося ведення трьох видів авторитетних файлів, у т. ч. АФКА. Перші кроки у цьому напрямі були пов'язані з каталогізацією нових надходжень та перенесенням даних з ПЗКА, під час яких уточнювалася і удосконалювалася технологія та методика формування АФ. При відборі елементів, обов'язкових для заповнення, керувалися відомостями, що містилися на картках авторитетної картотеки.

У 2009 р. ресурси пам'яті ІРБІС-32 було вичерпано і роботу з усіма базами даних довелося тимчасово призупинити. Згодом ХДНБ ім. В. Г. Короленка придбала нову версію ІРБІС-64, в якій працює і зараз. Характерною рисою інформаційного продукту, що створюється на базі АБІС ІРБІС, є зосередження в одному авторитетному записі сучасної назви, назви іншими мовами, всіх попередніх, варіантних та скорочених назв одного колективу.

Доповідка розкрила шляхи наповнення АФКА: поточна обробка нових надходжень документів; конверсія та рекаталогізація карткових каталогів, а також відзначила зростання кількості авторитетних записів, оскільки активізувалися процеси рекаталогізації та конверсії карткових каталогів. Сьогодні кількість авторитетних записів в АФКА сягає понад 10 тис., а роботу в секторі формування авторитетних файлів виконує всього одна співробітниця.

Присутні активно долучилися до обговорення питань, пов'язаних із заповненням конкретних полів у ході складання нового опису для електронного каталогу. Аудиторія була одностайна в думці, що для реалізації завдань авторитетного контролю потрібне поєднання зусиль провідних бібліотек та єдина методика створення авторитетних файлів.

«Авторитетний контроль у Національній парламентській бібліотеці України: стан та проблеми впровадження» – такою була тема виступу доц. Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, гол. бібліотекаря НПБУ, канд. іст. наук **О. М. Збанацької**. Вона зазначила, що роботу з уніфікації заголовків бібліографічних записів Бібліотека розпочала ще у 1996 р. Спочатку велася картотека заголовків бібліографічних записів, фрагменти якої друкувалися у бюлетенях з питань каталогізації.

Доповідка поінформувала про накопичений НПБУ досвід з формування авторитетних записів в АБІС MARC-SQL з демонстрацією конкретних прикладів заповнення полів. На завершення О. М. Збанацька зупинилася на проблемних питаннях, серед яких були виокремлені: відсутність належного програмного забезпечення; складність використання інвертованої назви; наявність скорочених слів у бібліографічному описі та ін.

Про «Заголовки індивідуальних авторів в авторитетних / нормативних записах як засіб підвищення доступності інформації в електронному каталозі наукової бібліотеки» йшлося у виступі наук. співробітника Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського **О. Г. Помчалової**. Доповідка розповіла про розпочату Бібліотекою роботу зі створення авторитетних записів відомих діячів-педагогів, навела приклади складання авторитетних файлів індивідуальних авторів. Цієї ж теми торкнулася і її колега з ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, наук. співробітник **С. Г. Коваленко**. У своєму виступі «Авторитетний файл «Колективні автори» на базі САБ ІРБІС Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського» вона продемонструвала приклади складання авторитетних файлів колективних авторів. С. Г. Коваленко також коротко зупинилася на проблемі поєднання сучасного запису з раніше створеними.

У виступі наук. співробітника НБУВ **О. В. Ісаєвої** «Специфіка ведення файлів авторитетних записів імен осіб особливих категорій» йшлося про особливості створення авторитетних записів видатних

історичних постатей, зокрема духовних та релігійних осіб. Наводилися приклади складання авторитетних записів та заповнення полів в АБІС ІРБІС-64 на імена таких діячів, як гетьмани України, духовні особи тощо. Доповідачка підтримала думку виступаючих про те, що в якості джерел інформації для складання авторитетних записів мають використовуватися однаковою мірою як довідково-бібліографічний апарат бібліотеки, так і Інтернет-ресурси.

Заступник директора з інформаційних технологій Національної наукової медичної бібліотеки України **О. М. Бруй** у своєму виступі закликала присутніх до більш плідної спільної роботи зі створення національних авторитетних файлів. Вона подякувала організаторам зібрання за вдало обрану тему розмови, серйозне обговорення проблем, що стане поштовхом до їх подальшого успішного вирішення.

Підсумовуючи роботу семінару, Н. В. Стрішенець зазначила, що українське бібліотекознавство не повинно відставати від процесів, які відбуваються у галузі авторитетного контролю в Європі та світі. У цій справі дуже важливою є координаційна функція провідних бібліотек України. Враховуючи те, що даний семінар є лише першою спробою консолідації зусиль фахівців, актуальними залишаються питання науково-теоретичного та методичного осмислення окресленої проблематики.

Захід, що відбувся, вирізнявся конструктивізмом думок, високим рівнем організації. Кожен з учасників зібрання мав можливість взяти участь у обговоренні тієї чи іншої проблеми, запропонувати конкретні шляхи її вирішення, поділитися власним досвідом.

Олена Полякова,
головний бібліотекар НБУВ